

ПИСМЕНО СТАНОВИЩЕ
на Български хелзинкски комитет
по конституционно дело 11/2005 г.

Относно:

Искане на Главния прокурор на Република България за обявяване на разпоредбата на чл. 132 ал. 3 от Закона за изпълнение на наказанията (ДВ, бр. 30 от 1969 г., последно изм. бр. 86 от 2005 г., в сила от 29.04.2006 г.) за противоречаща на Конституцията.

Уважаеми конституционни съдии,

Във връзка с конституционно дело 11/2005 г., образувано на 7 декември 2005 г., Български хелзинкски комитет, конституиран като заинтересована страна с Определение на Конституционния съд от 19 януари 2006 г., представя настоящето писмено становище.

I. Предмет на искането

С измененията на Закона за изпълнение на наказанията от 25.6.2002 година е приета и нов текст, разпоредбата на чл. 132г ал. 3, който гласи, че "Кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите подлежи на проверка от администрацията".

Главният прокурор на Република България е направил искане за отмяна на чл. 132г ал. 3 от Закона за изпълнение на наказанията, като обосновава своето искане с твърдение за противоречие между разпоредбата на чл. 132г ал. 3 от Закона за изпълнение на наказанията и разпоредбата чл. 34 ал. 1 на Конституцията, гарантираща неприкосновеността на тайната на кореспонденцията. Съгласно тази конституционна разпоредба, ограниченията на това основно право гарантирано от Конституцията са допустими единствено за предотвратяване на тежки престъпления и на основата на изрично разрешение на съдебната власт.

Присъединявайки се към изразеното в искането становище, за противоречие на разпоредбата на чл. 132г ал. 3 от ЗИН на чл. 34 ал. 1 на Конституцията, настоящото становище ще направи анализ на тази законова разпоредба в светлината на приложимите задължителни международни стандарти и по-конкретно с практиката на Европейски съд по правата на човека, по член 8 на Европейската конвенция за правата на човека (по-долу "Конвенцията"), гарантиращ правото на личен живот.

II. Относими норми на международното право

Проверката на кореспонденцията на лицата лишени от свобода безспорно попада в полето на приложение на член 8 на Конвенцията, гарантиращ правото

на личен живот. Според постоянната практика на Европейски съд по правата на човека, проверката на кореспонденцията, представлява намеса в правото на личен живот и би могла да е в нарушение на задълженията на държавата по отношение на допустимата намеса в това право, ако не отговаря на изискванията посочени в алинея втора на член 8 на Конвенцията.

Проверка на кореспонденцията като ограничение на правото на личен живот по смисъла на член 8 от Конвенцията

В практиката си по Конвенцията Съдът определя правото на личен живот като "... сфера на неприкосновеност, правото лицето да живее според собствените си желания, защитавано от обществено внимание. То обхваща ... правото да се установяват и развиват връзки с други човешки същества, най-вече в емоционалната сфера, за целите на развитието и реализирането на собствената индивидуалност".¹ Тайната на кореспонденцията съдът е разглеждал в редица свои решения като един от важните елементи на правото на развитие на собствена индивидуалност и връзки с други лица, поради което и неотменна част от правото на личен живот. В редица решения свързани с контрола върху кореспонденцията на затворници, Съдът е приемал като ограничаване на правото гарантирано по член 8 всяка намеса в кореспонденцията на затворник, включително и забавяне на кореспонденцията², отварянето на кореспонденция в присъствието на нейния получател, без нейното прочитане.³ Като големият брой решения на Съда, свързани с кореспонденцията на затворници е свързан с прочитането от затворническата администрация на кореспонденцията получаване от затворник, в редица случаи от техни адвокати.⁴ Във всички тези случаи Съдът е приемал, че е налице ограничаване на правото на личен живот, което ограничаване би следвало да бъде в съответствие с изискванията на алинея 2 на член 8 на Конвенцията.

Законодателна уредба на проверката на кореспонденцията

В случаите, в които се установи намеса в правата по член 8, Съдът изследва дали мярката е постановена в съответствие с вътрешното законодателство, което трябва да е ясно и изчерпателно и да съдържа достатъчно гаранции срещу произвол в неговото прилагане.⁵ Това изискване се съдържа в алинея 2 на член 8 на Конвенцията, според който мерките за ограничаване на правото на личен живот трябва да са законни. Изискването за законност е и изискване за яснота и предвидимост на законодателството, и е пряко свързано с дискреционната власт която се предоставя на органа, разпореждащ проверка на кореспонденцията. Неограничената дискреция, дори и когато е закрепена в закона, без ясно формулирани основанията за упражняването на съответните правомощия, ще доведе до липса на яснота и предвидимост на мярката и няма да отговарят на изискванията на чл 8 алинея 2 на Конвенцията. Съдът е особено взискателен по

¹ Marx v Belgium, judgment of 13 June 1979 and Van Wustervik v Belgium, 1979.

² Виж, Petra v Romania, judgment of 23 September 1998, paras. 35-36.

³ Виж, Peers v Greece, judgment of 9 April 2001, para. 81.

⁴ Виж, Campbell v. the United Kingdom, judgment of 25 March 1992, para. 33 и Calogero Diana v. Italy judgment of 21 October 1996, para. 28; Valasinas v Lithuania, judgment of 24 July 2001, Karalevicius v Lithuania, judgment of 7 April 2005.

⁵ Виж, Silver v UK, judgment of 25 March 1983, par. 87-88.

отношение на законодателните гаранции срещу произвол, като внимателно анализира доколко националното законодателство ясно дефинира основанията, въз основа на които може да бъде ограничена неприкосновеността на кореспонденцията. Така например, анализирайки италианското законодателство за следене на кореспонденцията на затворници по делото *Calogera Diana v Italy*,⁶ Европейски съд приема, че то не посочва достатъчно ясно основанията за разпореждането на проверка на затворническата кореспонденция, поради което не отговаря на изискванията за “законност” на ограниченията на правото на личен живот по Конвенцията. Поради това, всяка проверка на кореспонденцията въз основа на такова вътрешно законодателство е в нарушение на член 8 на Конвенцията. Това си решение, Европейски съд приема независимо от факта, че съгласно действащото италианско законодателство, проверката на кореспонденцията на затворник, става единствено въз основата на индивидуално разпореждане на съдия. Анализирайки приложимото италианско законодателство, Европейски съд посочва, че националното законодателство “посочва само категорията лица, чиято кореспонденция може да бъде проверявана, и компетентният съд, без да съдържа каквито и да било изисквания за продължителността на такава мярка, както и за основанията за нейното налагане”.⁷ Подобна законодателна уредба, според Европейски съд, не отговаря на изискванията на Конвенцията.

Баланс между обществения и личния интерес при налагане на мярката

Последният, и най-важен елемент в анализа по чл. 8 от Конвенцията, е преценката дали предприетата мярка на намеса отговаря на императивна обществена необходимост за постигането на законоустановена цел, т.е. дали е “необходима в демократичното общество”. В практиката си по Конвенцията, Съдът анализира всяко конкретно ограничение на кореспонденцията на затворник, като анализира баланса между правото му на неприкосновеност на кореспонденцията, от една страна, и обществения интерес за превенция на престъпността или заплахата за обществения ред и сигурност, от друга в контекста на обстоятелствата по конкретния случай.

В анализа си на конкретни ограничения, налагани на кореспонденцията на затворници, Съдът е посочвал, че всеки случай, трябва да се преценява индивидуално. Изходна точка в разсъжденията на Съда, е, че контрол върху затворническата кореспонденция по принцип е допустим. Съдът също така е посочвал, обаче, че при преценката за характера на ограниченията на кореспонденцията, не трябва да се забравя и факта, че кореспонденцията е единственият начин за комуникация на затворника с външния свят.⁸ В индивидуалната преценка, която се прави по всеки конкретен случай, трябва да се взима предвид характера на ограничаването на свободата на кореспонденция и нейното съответствие с рискът, чието избягване се търси. Съдът във всички случаи е отхвърлял твърдения за необходимост от повсеместен контрол на кореспонденция на затворници, незащитен със съображения за риск за сигурността на затвора от конкретния затворник, чиято кореспонденция се наблюдава.

⁶ Виж решението по делото *Calogero Diana v. Italy* judgment of 21 October 1996.

⁷ Виж решението по делото *Calogero Diana v. Italy* judgment of 21 October 1996, para. 32.

⁸ Виж *Campbell v. the United Kingdom*, judgment of 25 March 1992, para. 45.

В преценката на ограниченията в конкретни случаи, Съдът е бил особено критичен към ограничения на кореспонденцията между затворници и техните адвокати. В анализа си, Съдът е посочвал, че конфиденциалността на комуникацията между клиент и адвокат е от особено значение, и че всяко нарушаване на тази конфиденциалност, на практика лишава задържаните от основното в адвокатската помощ, възможността необезпокояван да обмисли възможните действия по своята защита. Прочитането на кореспонденцията с адвокат Съдът приема за недопустимо при каквито и да било обстоятелства, като посочва, че дори и в случаите, в които съществува основателни съмнения за опасност за сигурността на затвора, съществуват други адекватни мерки. Съдът изрично посочва, че в такива случаи балансът между неприкосновеност на кореспонденцията и гаранциите за сигурност на затвора могат да бъдат постигнати чрез отваряне на писмото пред затворника и неговата проверка единствено за забранени предмети, при ясни гаранции, че писмото няма да бъде прочетено.⁹

Съответствие на разпоредбата на чл. 132г ал. 3 на ЗИН с чл. 8 на ЕКПЧ

Член 132г, ал. 3 от Закона за изпълнение на наказанията съдържа бланкетна разпоредба, даваща правомощия на затворническата администрация да проверява и прочита всяка кореспонденция на задържаните лица. Формулирана по този начин, законовата разпоредба е прекалено широка, като тя позволява проверката на кореспонденция и в случаи, когато това е категорично забранено от член 8 на Европейската конвенция за правата на човека. Разпоредбата също така не отговаря на принципните изисквания на член 8 на Европейската конвенция за правата на човека за ясно очертаване на основанията за проверка на кореспонденцията и за индивидуални мерки, вземащи предвид обстоятелствата във всеки конкретен случай. Поради това, тя не отговаря на изискванията на алинея 2 на член 8 на Европейската конвенция за правата на човека и поради това всяка проверка на кореспонденция въз основа на тази законова норма е в противоречие с международното право.

7 февруари 2006 г.

С уважение,

/п/ Крафимир Кънев
Председател

⁹ Виж *Campbell v. the United Kingdom*, judgment of 25 March 1992, para. 46.